

DIKTÁTOROK GÖRBE TÜKRE (XX–XXI. századi diktátorok kortársi ábrázolása)

A modul szerzője: Baracs Nóra

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a A diktátorokról					
A	A tanár felírja a táblára a P1 mellékletben található provokatív mondatot, és megkérdezi a diákokat, hogy egyetértene-e a megállapítással. A tanulók kézfeltartással szavaznak. A tanár 2-2 véleményt meghallgat mindkét táborból. 3 perc	A figyelem felkeltése Véleményalkotás Érvelés	Egész csoportos gyakorlat – egyéni véleményalkotás és szavazás		P1 (Tételmondat) P2 (Szómagyarázat)
B	A tanár képeket vetít, és közben kérdéseket tesz fel a tanulóknak. (Például: Kit ábrázol a kép? Hol érhetők tetten a manipulációs szándékok? Milyen magas volt Sztálin? Milyen volt az arcbőre? Mi a különbség a két kép között? Hány éve készülhetett a szobor? Stb.) 8 perc	A figyelem felkeltése Vizuális megfigyelőképesség	Frontális munka – vetítés és beszélgetés		Projektor P3 (Kivetíthető képek) P4 (Háttér-információk)
C	A tanár részletet vetít egy Hitlerről készült propagandafilmből, és arról beszélgetnek, milyen technikákat alkalmazott a rendező a vezér pozitív színben való feltüntetésére érdekében. 8 perc	A figyelem felkeltése Vizuális megfigyelőképesség	Frontális munka – vetítés és beszélgetés		Projektor P5 (Filmrészlet)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I/b Diktátor fogalom tartalma					
A	A tanár felírja a táblára a diktál és a diktatúra szavakat. Megkérdezi a tanulókat, látnak-e köztük kapcsolatot. Közös felidézésként, hogy mi volt az ókori római diktátorok hivatalos feladatköre, majd példákat keresnek olyan ókori történelmi szereplőkre, akik nem az előírások szerint éltek ezzel a tisztséggel. Átgondolják, hogy min alapult a hatalmuk. 5 perc	Fogalomtisztázás és előzetes ismeretek felidézése Asszociáció Emlékezet	Frontális munka – irányított beszélgetés		P2 (Szómagyarázat)
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a A diktatúrák jellemzői					
A	Minden tanuló kap egyet a D1 melléklet valamelyik szövegéből. A szöveg alapján leír a lapjára néhány olyan vonást, amely a diktatúrák jellemzőjének tekinthető. Ezután olyan 8 fős csoportok alakulnak, amelyekben minden tanulónál másfajta szöveg van. Mindenki elmondja, hogy milyen jellemzőket sikerült azonosítani, majd készítenek egy közös plakátot, amely összegzi a diktatúrák sajátosságait. A szóvivők ismertetik plakátjuk tartalmát, és a tanár közben a táblán rögzíti az összes felmerült vonást. 12 perc	Diktatúrák jellemző vonásainak azonosítása Szövegértés Lényegkiemelés Együttműködés	Kooperatív csoportmunka – egyéni szövegértelmezés és közös általánosítás	D1a-h (Szemlénények és feladatok) Csomagolópapír Filtollak Ragasztógyurma	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Hatalomkultusz célja					
A	A tanár vagy egy diák felolvassa a P6 melléklet szövegét, amely a hatalomkultusról szól. Ezután ötleteket gyűjtenek azzal kapcsolatban, hogy vajon a diktátorok milyenek szeretnék láttatni magukat az alattvalóik előtt. A felmerült gondolatokat valaki jegyzi a táblán. A tanár végül felolvassa Hitler idekapcsolódó gondolatát a Mein Kampf-ból. (P7) 6 perc	A diktátor „istenesülési” folyamatának érzékeltetése Halott szöveg megértése Kreativitás	Frontális munka – felolvasás és ötletbörze	Tábla, kréta	P6 (Szöveg) P7 (Idézet)
II/c A hatalomkultusz eszköztára					
A	Minden tanuló megkapja a D2 feladatlapot, amit egyénileg kitöltve összegzi, hogy milyen eszközeit ismerte meg eddig a diktátorok dicsőítésének, illetve az elhallgattatásnak. A táblázat első oszlopát ekkor még üresen hagyják. Munka közben induló szól az Akarat diadala című filmből. (P8) Váltott megszólalással szóban is elmondják, hogy milyen elemek kerültek a második, illetve a harmadik oszlopba. A tanár megkéri a diákokat, hogy a táblázatot a következő órára hozzák magukkal, mert még dolgozni fognak majd vele. 6 perc	Az első óra tapasztalatainak összegzése Rendszerezés Általánosítás Kifejezőkészség	Egyéni munka – feladatmegoldás Frontális munka – a felvetődött gondolatok összegzése	D2 (Feladatlap)	Magnó vagy CD-lejátszó P8 (Induló) P9 (Megoldó kulcs)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/d A diktatúrák topográfiája					
A	<p>A tanulók párokat alkotnak. Minden pár kap egy térképvázlatot (D3) és egy táblázatot (D4). A feladatuk az, hogy különböző színeket használva, jelöljék meg azokat az országokat, ahol a 20–21. században előfordultak diktatúrák. A táblázat utolsó oszlopát ekkor még üresen hagyják.</p> <p>Az osztály szóforgóval közösen megbeszéli a megoldásokat.</p> <p style="text-align: right;">8 perc</p>	<p>A diktatúrák elterjedtségének érzékeltetése</p> <p>Tájékozódás a történelmi térben és időben</p> <p>Együttműködés</p>	<p>Páros munka – közös feladatmegoldás</p> <p>Frontális munka – szóforgó</p>	<p>A tanár által kinyomtatott térképvázlatok</p> <p>D3 (Feladatlap)</p> <p>Színes ceruzák</p> <p>Történelmi atlasz</p>	<p>Magnó vagy CD-lejátszó</p> <p>P10 (Kinyomtatható térképvázlat)</p> <p>P11 (A tanár által választott induló)</p> <p>P12 (Megoldó kulcs)</p>
II/e Házi feladat meghatározása					
A	<p>2-2 pár kis csoportokat alkot. Minden csoport választ magának egy olyan személyt a D4 táblázaton szereplő diktátorok közül, amelyiknek alaposabban megismerkedik az életével és tevékenységével. Ha többen választották ugyanazt a személyt, meg kell egyezniük, hogy minden csoport más emberrel foglalkozzon.</p> <p>A feladatuk az, hogy miután megtudták a legfontosabb dolgokat a kiválasztott személyről, készítsenek el egy öt dicsőítő alkotást. Ennek formáját szabadon választhatják meg. Lehet tabló, prezentáció, plakát vagy bármi más, amiben meg tudnak egyezni. (Vége az első órának.)</p> <p style="text-align: right;">5 perc</p>	<p>Az önálló munka előkészítése</p> <p>Információszerző képesség</p> <p>Kreativitás</p> <p>Lényegkiemelés</p> <p>Megjelenítő erő</p>	<p>Kis csoportos projekt munka – kutatómunkán alapuló önálló alkotás létrehozása</p>		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
B	Ugyanúgy csoportok alakulnak, és célszemélyt választanak, mint az A változat esetében. De a feladat most az, hogy a csoport egy jelenet keretében dicsőítse a kiválasztott diktátort. A jelenet időtartama 1-2 perc lehet. (Vége az első órának.) 5 perc	Az önálló munka előkészítése Információszerző képesség Kreativitás Előadókészség	Drámajáték – csoportos jelenetalkotás		
II/f A házi feladatok bemutatása					
A	A csoportok sorban bemutatják önálló munkáikat. Először azok, akik plakátot vagy tablót készítettek, utána azok, akik számítógépes prezentációt. A többiek értékelik a bemutatókat. 15 perc	Érzelmi ráhangolás a következő órára Együttműködés Kreativitás	Frontális munka – tárlatlátogatás, vetítés, majd értékelés szóforgóval	A diákok által hozott anyagok	Projektor Számítógép(ek)
B	Minden csoport bemutatja az általa tervezett jelenetet. A többiek megpróbálják kitalálni, hogy melyik diktátorról van szó. Amelyik bemutató tetszett, azt megtapsolják. 15 perc	Érzelmi ráhangolás a következő órára Együttműködés Kreativitás	Drámajáték – csoportos bemutatók		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/g A diktátorok és a diktatúrák sorsa					
A	<p>A tanár vagy egy jól olvasó diák felolvassa a P12 idézet első részét. A diákok kézfeltartással szavaznak arról, hogy egyetértenek-e a gondolattal vagy sem. A szavazás után elhangzik az idézet második része.</p> <p>Az elmúlt órán együtt dolgozó párok előveszik a D4 feladatlapot, és közösen kitöltik annak utolsó, még üres oszlopát, amely a diktátorok sorsát tekintti át.</p> <p>Végül közösen megfogalmazzák, mennyire érvényesült a felolvasott szövegben megjelenő állítás a valóságban.</p> <p style="text-align: right;">7 perc</p>	<p>A figyelem ráirányítása a diktatúra mulandóságára</p> <p>Együttműködés</p>	<p>Frontális munka – tanári magyarázat és szavazás</p> <p>Páros munka – közös feladatmegoldás</p> <p>Frontális munka – irányított beszélgetés</p>	D3 (Feladatlap)	P13 (Idézet)
II/h Mindig van alternatíva					
A	<p>A tanár kéri, hogy gondolják végig, milyen alternatívák álltak az emberek előtt a diktatúrákban. Ezután mindenki előveszi a hatalomkultusz eszköztárát áttekintő D2 feladatlapot. Az első oszlop fejlécébe felírják: az ellenállás alternatívái, és összegyűjtik azokat a gondolatokat, amik az eszükbe jutnak. Közben zene szól.</p> <p>Ezután szóforgóval összesítik a külön-külön felmerült ötleteket.</p> <p style="text-align: right;">7 perc</p>	<p>Annak tudatosítása, hogy van cselekvési szabadságunk</p> <p>Felelősségérzet</p> <p>Polgári aktivitás</p>	<p>Egyéni munka – feladatmegoldás</p> <p>Frontális munka – szóforgó</p>	D2 (Feladatlap)	<p>P14 (Megoldó kulcs)</p> <p>Feladatmegoldás</p> <p>P15 (A tanár által választott zene)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/i Filmek és képek a zsarnokság ellen					
A	A tanár rövid filmrészleteket és képeket vetít, amelyek közös jellemzője, hogy a maguk eszközeivel igyekeztek szembeszállni a zsarnoksággal. Gondolatokat fogalmaz meg a művészek lehetőségeiről a diktatúrában. Az érdeklődő diákok megkapják a D5 mellékletet. 10 perc	Példák felmutatása A képi nyelv értelmezése Befogadó képesség	Frontális tanári közlés és vetítés	D54 (Gondolatok)	P16 (Chaplin filmjéből) P17 (Donald duck) P18 (Eisenstein) P19 (Képek)
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/1 Értékelőlap					
A	A tanár értékelő feladatlapot oszt szét, amit a diákok önállóan kitöltenek. 3 perc	A foglalkozás értékelése Önreflexió	Egyéni munka	D5 (Értékelő lap)	
III/b Házi feladat meghatározása					
A	A házi feladat előzőleg együtt dolgozó csoportok számára: ugyanazt a diktátort, akiről korábban dicsőítő anyagot készítettek, most kritikusan kell bemutatni (karikatúrák, gúnyversek, ellenzéki röplapok formájában). A két munkát párba állítva fogják majd megnézni a következő órán. 2 perc	A diktátorok kritikájának megfogalmazása Nézőpontváltás Kreativitás Együttműködés	Frontális munka – a házi feladat kiadása		

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 PROVOKATÍV MONDAT

A 20. század a diktátorok kora, amikor a népek sorsát és jövőjét egy föléjük növekvő ellenőrzés nélküli hatalom uralja, amelynek látszólag lehetetlen ellenállni.

P2 DIKTÁTOR

Az ókori Rómában diktátort a senatus választotta meg maximum hat hónapra katonai vészhelyzet esetén. A diktátori hivatal működése alatt is a normális köztársasági hivatalok és tisztviselők megőrizték funkciójukat, hogy ellenőrizzék a főhatalommal felruházott politikust. Sulla és Julius Caesar esetében a diktátori hatalmat eredeti feladatkörétől függetlenül a saját hatalmuk megerősítésére használták fel.

P3 KIVETÍTHETŐ KÉPEK, 1-14.

A képek forrásai:

1. <http://www.artehistoria.com/historia/jpg/CDH13324.jpg>
2. <http://www.educationforum.co.uk/hindhit.jpg>
3. <http://mek.oszk.hu/01900/01906/html/cd9/kepek/c1841hsk0459.jpg>
4. <http://users.bigpond.net.au/jonjayray/gefreite.jpg>
5. http://www.peppermint.ag/Hitlerweb/Hitler_Hindenburg_lge.jpg
6. <http://server2001.rev.hu/oha/media/00005603.jpg>
7. <http://www.holokausztnagyarorszagon.hu/images/portraits/sztalin.jpg>
8. http://library.thinkquest.org/27921/kepek/festmeny/metszet/Uitz_Bela_Sztalin_1948.jpg
9. http://www.tmrepublican.org/images/zzz2_250.jpg

- 10. http://images.google.hu/images?q=tbn:fgn59eSS4-2DgM:http://www.tmrepublican.org/images/zzz2_250.jpg
- 11. <http://www.geocities.com/janos8/dprk/26-juchetower.jpg>
- 12. <http://www.mult-kor.hu/attachments/15447/manipula12.jpg>
- 13. <http://www.mult-kor.hu/attachments/12337/cea1.jpg>
- 14. <http://ro.altermedia.info/images/Ceausescu5.jpg>

1.

2.

3.

4.

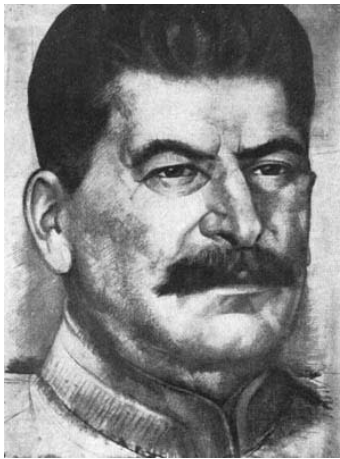
5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

P4 MAGYARÁZAT A DIÁKHOZ

- 1–5. Hindenburg üdvözli Hitlert – jelenet a valóságban, és ahogy a propaganda során megváltozott. (Hogyan tüntetik el a magassági viszonyokat, ki van előtérben, ki hová néz?)
6. Ünnepi kirakat Sztálinnal
7. Hová tűntek Sztálin ragyái?
8. Mennyi volt a művészi szabadság?
9. A kép Türkmenbasit ábrázolja. Vajon mikor készült a szobor – az elmúlt évtizedben!
10. Miből van a szobor? – Aranyból!
11. Ki van az oszlop tetején? – Kim Ir Szen
12. Franco és Hitler – mitől nyílt ki Franco szeme? – kicserélték az arcot.
13. A Kárpátok géniusza
14. Szent család Romániából Elenával

P5 LENI RIEFENSTAHL *AZ AKARAT DIADALA*

Propagandafilm a nürnbergi pártnapokról.

(A film filecserélő programok és diákjaink segítségével hozzáférhető)

Ajánlott részletek: 1:05-1:09, 1:48-1:50 perc

P6 A HATALOMKULTUSZRÓL

A felvilágosodás eszméinek elterjedése után a hagyományos „istentől való” uralmi formákat a „szerződéses” beleegyezésen vagy „népakarati” jóváhagyással alapuló uralmi formákkal váltják fel. Ebben a helyzetben megjelenik a diktátor, akinek alakja és hatalma köré új mitológiát és rituálét épít a tömegelek Európában, Ázsiában és Afrikában egyaránt. A modern diktatúrák hatalmi szerkezetében a valóság és a politika differenciálatlanná válik, s amelyek a hatalom intézményes tiszteletén, a „hatalomkultuszon”, vezérelven alapulnak.

Az örült vagy azzá alakuló vezérek elhitetik először magukkal, majd a környezetükkel, hogy elhivatottak, megváltók, magukhoz ragadják a gyeplőt, majd kiépítik az abszolút hatalom gépezetét. A modern diktátorok életsémájának szakaszai; a kiválasztódás, felemelkedés, istenülés és esetleg a feláldoztatás.

Forrás: Alain Vuillemin: A diktátor avagy a megjátszott isten. Palamart Kiadó – gondolati összegzés. Budapest, 2001.

P7 HITLER MEIN KAMPF-JA SZERINT:

„.... Az élet harc, az emberek könyörtelen összecsapása. Csak a legjobbaknak sikerül felülkerekedniük, és csak a legjobbak közül kikerülő egyetlen győztes diadalmaskodhat, az, aki rendelkezik a szükséges adottságokkal, a ravaszsággal, a brutalitással vagy a kellő ügyességgel.”

P8 INDULÓ

Leni Riefenstahl *Az akarat diadala* című film zenéje
(A film filecserélő programok és diákjaink segítségével hozzáférhető.)

P9 FELADATMEGOLDÁS/1

A dicsőítés módszerei	Az elhallgattatás eszközei
Köztéri szobor	Politikai gyilkosság
Film	Bebörtönzés
Rádió-/tv-adás	Emigrációba kényszerítés
Felvonulás, tömegdemonstráció	Megfigyelés ügynök által
Festmény	Cenzúra
Dicsőhimnusz	Könyvégetés
Plakát	Megjelentetési tilalom alá vonás
Pénzen megjelenik az arca	Öncenzúrára kényszerítés
Állandó jelzők a nagyságáról, vezérségéről	Állásból való eltávolítás

Hosszas taps	Elmegyógyintézetbe zárás
Alírásgyűjtés tiszteletére	GULAG, koncentrációs tábor, átnevelő tábor
Intézmények, utcák elnevezése róla	Egyházüldözés
Bebalzsamozás	
Életrajz átírása	
Fénykép, portré retusálva, megfelelő szögben	
Fényképek politikai célú retusálása (kegyvesztettek leszedése)	
Kitüntető címek adományozása	

P10 KINYOMTATHATÓ TÉRKÉPVÁZLAT

A teljes földről (mintául szolgálhat a Történelmi Atlasz Gyarmati felszabadító harcokat bemutató térképe).

E célra felhasználható térképek találhatóak a www.maginfo.hu honlapon.

A páros feladathoz fele annyi példányra van szükség, mint amennyi az osztály létszáma.

P11

A tanár által szabadon választott induló, amit a feladatvégzés ideje alatt, háttérzeneként kapcsolhat be.

P12 XX–XXI SZÁZADI DIKTATÚRÁK ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZATA (MEGOLDÓ KULCS)

Személy	Jellemző titulusa	Ország	XX. század hányadik évtizede	Sorsa
Adolf Hitler	Führer	Németország	4., 5.	C III
Ante Pavelic	Poglavnik (Vezér)	Horvátország	5.	D III
Ion Antonescu	Conducator	Románia	5.	E III
Szálasi Ferenc	Nemzetvezető	Magyarország	5.	E III
Benito Mussolini	Duce	Olaszország	3., 4., 5.	C, E III
Todzso Hideki		Japán	5.	E III
Josef Tiso		Szlovákia	4.	E III
Josif Sztálin	Generalissimus	Szovjetunió	3., 4., 5., 6.	A II
Nicolae Ceausescu	„A Kárpátok Géniusza”	Románia	7., 8., 9.	E III
Rákosi Mátyás	„Népünk nagy tanítója”	Magyarország	5., 6.	D III
Brezsnyev		Szovjetunio	6., 7., 8., 9.	A II
Pol Pot	„Első testvér”	Kambodzsa	8., 9., 10.	D III
Fidel Castro	Lider (vezető)	Kuba	6., 7., 8., 9.+napjaink	?
Mao Ce-tung	Nagy Kormányos	Kína	4., 5., 6., 7.	A II
Enver Hodzsa		Albánia	5., 6., 7., 8., 9.	F II
Kim Ir Szen Kim Dzsong Il	„Nagy vezető”, fia: „Kedves vezető”	Észak-Korea	5., 6., 7., 8., 9.+napjaink	B I
Erick Honecker		NDK	7., 8., 9.	E III
Kádár János		Magyarország	6., 7., 8., 9.	F III
Juan Peron	(Feleségéről szól az EVITA c. musical)	Argentína	5., 6.	D III
Joszip Broz Tito	(1945–58 inkább kemény diktatúra)	Jugoszlávia	4., 5., 6., 7., 8.	A II

Személy	Jellemző titulusa	Ország	XX. század hányadik évtizede	Sorsa
Somoza-dinasztia		Nicaragua	4., 5., 6., 7., 8.	C, ill. D II
Augusto Pinochet	tábornok	Chile	7., 8.	D,E, és A is! III
Khomeini (Homenini)	ajatollah (Allah megbízottja)	Irán	8., 9.	A I
Suharto		Indonézia	7., 8., 9.	F majd E III
Szaparmurat Nijazov	„Minden Türkmének Atyja”	Türkmenisztán	napjaink	?
Franco	„Isten kegyelméből vezér”	Spanyolország	4., 5., 6., 7., 8.	A II
Salazar		Portugália	3., 4., 5., 6.	F II
Georgios Papadopoulos	Katonai junta vezetője	Görögország	7.	F majd E II
Szlobodan Milosevics		Szerbia	8., 9.+ napjaink	E és A is II
Marcos		Fülöp-szigetek	7., 8.	F III
Mobuto		Zaire	7., 8., 9., u	D III
Szaddám Huszein		Irak	7., 8., 9.+	E III

P13 A DIKTÁTOROK BUKÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGÉRŐL

I. rész:

Sokan úgy tartják, az emberi cselekvés mindig alternatív. Ez azt jelenti, soha nem kerülünk olyan helyzetbe, hogy csak egy út állana előttünk. Mindig legalább kettő közül választhatunk. Megteszem vagy nem teszem meg, megyek vagy maradok, élek (így) vagy meghalok.

II. rész:

Lehet, hogy igazuk van, de akkor is van egy kivétel. A diktátor előtt mindig és feltétlenül csak egy út áll: a bukás. Maga számolja föl az alternatívát. Ez a diktatúra lényege.

És ebbe bukik bele. A maga teremtette alternativitás hiányba.

Dr. Himmer Péter: Széljegyzetek egy sohasem volt etika címszavaihoz

Megjelent: *Humán Szemle*, 2005/2. és 2005/4.

P14 FELADATMEGOLDÁS/2

Az ellenállás lehetőségei	A dicsőítés módszerei	Az elhallgattatás eszközei
Szobordöntés, szobor robbantása	Köztéri szobor	Politikai gyilkosság
Koszorúzás, pl. Batthyány örökmécses	Film	Bebörtönzés
Merénylet	Rádió-/tv-adás	Emigrációba kényszerítés
Emigráció	Felvonulás, tömegdemonstráció	Megfigyelés ügynök által
Tüntetés	Festmény	Cenzúra
Karikatúra	Dicsőhimnusz	Könyvégetés
Gúnyvers	Plakát	Megjelentetési tilalom alá vonás
Röplap	Pénzen megjelenik az arca	Öncenzúrára kényszerítés

Tiltott rádió, tiltott forgatás	Állandó jelzők a nagyságáról, vezérségéről	Állásból való eltávolítás
Aláírásgyűjtés tiltakozásul	Hosszas taps	Elmeógyógyintézetbe zárás
Jelképes tartalmú beszéd írása, „sorok közti olvasás” képessége	Aláírásgyűjtés tiszteletére	GULAG, koncentrációs tábor, átnevelő tábor
Politikai tartalmú zene	Intézmények, utcák elnevezése róla	Egyházüldözés
Elhallgatás (nem alkotás)	Bebalzsamozás	
Ruha, haj, jelvény a nemtetszés kifejezésére	Életrajz átírása	
Szabotázs	Fénykép, portré retusálva, megfelelő szögben	
Szamizdat irodalom írása, terjesztése, olvasása	Fényképek politikai célú retusálása (kegyvesztettek leszedése)	
Kirándulás, művészeti esemény stb., civil cselekedet, szerveződés	Kitüntető címek adományozása	
Rajzfilm		
Film		
Politikai vicc		
Betiltott művek csempészése		

P15 ZENESZÁMOK A MUNKÁHOZ

Javaslat: válogatás Koncz Zsuzsa dalaiból

P16/1 CHAPLIN FILMJÉRŐL

Az USA még nem lépett be a II. világháborúba, mikor vígjátékának humorágyújával Chaplin már megcélozta a Führert. A komédiában Chaplin maga játssza a Hitler-szerű Adenoid Hynkelt, és az örült nácirra megszólalásig hasonlító zsidó borbélyt is. Chaplin helyzetkomikumok és vaskos bohózatok halmazával ironikusan támadja a fasizmust. Chaplin Hynkel szerepének eljátszása előtt tanulmányozta

Hitler fotóit, meghallgatta beszédeit. „Ez az alak az általam ismert színészek egyik legnagyobbika” - jelentette ki a tömeggyűléseken elhangzott szónoklatai láttán és hallatán. A színészgárda többi tagjait is felkérte néhány hasonló témájú filmrészlet megtekintésére. Így alakult Adenoid Hynkel, Benzino Napaloni, azaz Mussolini, Herring marsall (Göring) és Garbitsch (Goebbels) figurája. A film díszleteit is a valóság ihlette. Chaplin elmondta később, hogy Leni Riefenstahl az *Akarat diadala* című filmje inspirált bizonyos jeleneteket és díszleteket, hogy az új berlini kancellária berendezéseinek mintájára tervezték meg Hynkel dolgozó szobáját, beleértve a híres földgömböt is.

Forrás: Sulinet

P16/2

Charlie Chaplin: *A diktátor* The Great Diktátor 1940

(A film filecserélő programok és diákjaink segítségével hozzáférhető.)

Ajánlott részletek a filmből:

20-22 perc Hitler szónoklatot tart – legurul, autóba ül, a szobrok integetnek neki

53-54 perc Hitler lekúszik a függönyről, tánc a földgömbbel

57-58 perc Hynkel borotvál

P17 RAJZFILM (külön mappában)

Der Fuhrer's Face film 1943 Walt Disney Donald Duck

1.30-4,2 perc Donald kacsa fekszik az ágyában – dolgozik a futószalagnál, ahol jönnek a Hitler-képek

(A film filecserélő programok és diákjaink segítségével hozzáférhető.)

P18 EIZENSTEIN, A FILMRENDEZŐ ÉS A DIKTATÚRA

Sztálin hangulatának köszönhetően lehetőséget adtak Eizensteinnek a rendezésre, sőt a kísérletezésre, miközben elpusztították íróársait, lágerbe küldték és kivégezték főnökeit (két filmminisztert is). Ebben a légkörben készült Eizenstein a *Rettegett Iván* című filmje, és kapott érte Sztálin-díjat. Sztálin az I. rész magabiztos, „igazságosan kegyetlen” uralkodó-alakjába látta bele magát, és tetszett meg magának. A II. rész kegyetlen, depressziós roncs-cárjában is nyilván magára ismert. Pedig a leforgatott jelenetek közül nem mindegyiket mutatták

meg, az „inkvizíciót” például nem, mert nyílt utalás volt a korabeli terrorra. „Ez nem film, hanem szemétség” – ordította Sztálin böszülten a fültanúk szerint. Eizenstein meg pár órával később megkapta első szívinfarktuszát...

A *Jégmezők lovagja* című film végét, amikor a hős Nyevszkij lovag meghal, ráadásul a belső ellenség, az orosz legények aknamunkája folytán – azt ki kellett vágni. De a tendencia politikailag már jó volt; hazafias, hősies. Grandiózus főjelenetében hatezer lovas rohamozza meg a mongol hadakat.

Az egyetlen kasszasiker Eizenstein egész életművében. A diadalmenet közepén hirtelen levették a műsorról ezt a németellenes filmet, hiszen a Molotov–Ribbentrop-paktum megkötése után elvesztette az időszerűségét. Aztán néhány hónapra rá visszaszerezte: a Szovjetunió megtámadása után azonnal Sztálin-díjat adtak érte.

Forrás: Geréb Anna: A rendezőfejedelem és a diktátor Szergej Eizenstein születésének 100., halálának 50. évfordulójára. Megjelent: *Filmkultúra*, 1998.

P19 KIVETÍTHETŐ KARIKATÚRÁK (külön mappában)

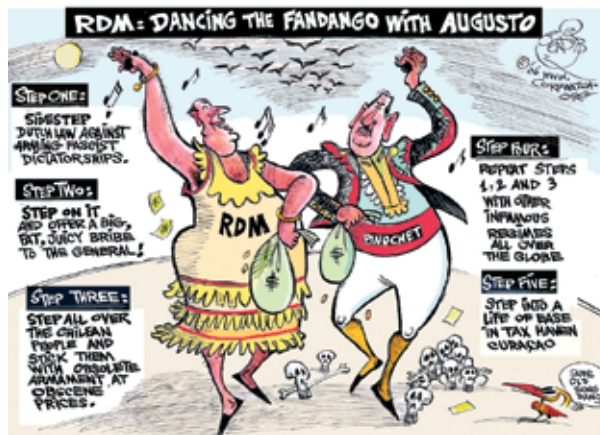
15 Mona Lisa Hitler bajusszal

16 Salvador Dali: Hitler

20 Rettegett Iván

17–19 Pinochet-karikatúrák